

Ihmiskaupan ja työperäisen hyväksikäytön ehkäiseminen ja torjuminen

Ehkäistään ihmiskauppaa poikkihallinnollisesti ja kokonaisvaltaisesti. Valmistellaan ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma, tehostetaan rikosvastuun toteutumista, otetaan käyttöön viranomaisyhteistyön toimintamalli, otetaan ihmiskaupan torjunta osaksi hyvinvointialueiden ja kuntien väkivallan vastaista työtä sekä torjutaan maahanmuuttoon liittyvää työperäistä hyväksikäyttöä.

RIKOSVASTUUN TULEE TOTEUTUA VAKAVISSA RIKOKSISSA

Kyse on vakavasta rikollisuudesta

Ihmiskaupassa on kyse työperäisestä hyväksikäytöstä, rikoksiin pakottamisesta, pakkoavioliitoista ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ihmiskauppa on sekä uhrien ja heidän perheidensä että koko yhteiskunnan näkökulmasta vakavaa rikollisuutta ja sitä tulee siksi torjua määrätietoisesti.

Lapset ja nuoret erityisen haavoittuvassa asemassa

Suomessa tapahtuu lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa ihmiskauppaa, mutta se jää usein piiloon. Tähän tulisi tarttua nykyistä tehokkaammin. Lapset ovat alttiita ihmiskaupan eri muodoille kuten verkkovälitteiseen, seksuaaliväkivaltaa sisältävään lapsiin kohdistuvaan ihmiskauppaan ja pakkoavioliitoille. Sijaishuoltopaikastaan luovuttomasti poistuneet lapset ja nuoret on tunnistettu yhdeksi ihmiskaupan riskiryhmäksi. Rikoksantorjunnan näkökulma tulisi tunnistaa olennaisemmin osaksi lastensuojelutyötä. Myös ihmiskauppa muuntuu alati ja yksi tällainen ilmiö on rikosten teettäminen yhä nuoremmilla. Alle 15-vuotiaita nuoria käytetään esimerkiksi huumausainerikoksissa. Jotta kiristyskierteet saadaan katkaistua, on tärkeää saada lapsia hyväksikäyttävät rikosvastuuseen. Tämä edellyttäisi muun muassa sitä, että ihmiskauppa tunnistettaisiin ja siihen puututtaisiin nykyistä tehokkaammin.

Tuore Hatkassa-selvitys (Haapala 2023) kuvaa kuinka sosiaalinen media nähdään uutena työkaluna, jonka avulla nuoria aktiivisesti houkutteellaan pois lastensuojelulaitoksista, ja ainakin osa nuorista menee mukaan helposti. Majoittamiseen ja nuorten piilotteluun liittyen lasten ja nuorten parissa työskennelleet ammattilaiset kuvasivat, että niihin liittyy seksuaalista riistoa ja vastikkeellisuutta. Ammattilaiset kertoivat, että vastikkeellinen seksi ja ”sugardaddyt” kuuluvat nuorten puheissa käsitteinä. Ammattilaiset kertoivat myös kohdanneensa tilanteita, joissa vanhemmat nuoret myyvät nuorempiaan hatkassa olleessa. Ammattilaisten mukaan poikiin kohdistuva erityisesti seksuaalinen hyväksikäyttö jää vielä tyttöjä enemmän pimentoon. Selvitys nosti esiin myös vastikkeellisuuden osana rikollista toimintaa, jossa nuorten pitää tehdä rikoksia ansaitakseen rahaa tai esimerkiksi yöpaikan. Ammattilaisten näkemyksen mukaan hatkassa olevat nuoret ovat ”helppoa ruokaa rikollisille ja jengeille”.

Vakaviin rikoksiin syylistyneet tulee saattaa vastuuseen

Ihmiskaupparikollisuus jää herkästi piiloon. Tarvitaan määrätietoisia toimia, jotta kiinnijäämisriski nousee, rikosvastuu toteutuu ja ihmiskaupparikollisuus estyy. Tarvitaan koordinoitua moniammatillista yhteistyötä,

mutta myös täsmätoimia. Poliisin valtakunnallinen ihmiskauppatutkintaryhmä on ollut toimiva ja tehokas tapa paljastaa ja tutkia ihmiskauppa- ja lähirikoksia. Siihen keskitetyillä henkilöresursseilla on voitu saada enemmän aikaan, kuin jos ne olisi hajautettu eri poliisiyksiköihin. Keskitetyllä osaamisella on myös tuettu muita poliisiyksiköitä. Paljastettujen ja tutkittujen juttujen määrä on kasvanut (etenkin vuonna 2021). Samalla näkyy kuitenkin se, että paljastetut jutut tukottavat helposti edelleen pienillä resursseilla toimivan tutkintaryhmän niin, että olemassa olevat resurssit joudutaan sitomaan jo paljastettujen juttujen tutkintaan, eikä uusia rikoksia pystytä paljastamaan ennen kuin edelliset jutut on tutkittu.

Resursointi on ollut tärkeää seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa tehdyissä ihmiskaupparikoksissa ja paritukseen liittyvissä kokonaisuuksissa, koska niitä ei tule esille ilman poliisin toimintaa. Niiden paljastaminen ja tutkinta edellyttävät myös muista rikoslajeista poikkeavaa erikoistumista. Työperäisen hyväksikäytön osalta keskeistä on ollut se, että lisäresursointi on mahdollistanut muilta tahoilta tulevan vihjetiedon käsittelyn ja niiden keräämisen vahvistamisen. Ilman vihjetietojen käsittelyä – keräämistä, käsittelyä ja analysointia – muut kuin tutkintapyyntö muuntautuvat huomattavan heikosti esitutkinnoiksi.

Myös tietojohdoinen poliisitoiminta on kehittynyt, mikä luo pitkäaikaista lisäarvoa. Toimintaympäristön havainnointi ja muutosten seuraaminen auttavat ymmärtämään kehityskulkuja ja niihin liittyviä ilmiöitä ja yhteyksiä esimerkiksi rahanpesuun, liikkumisen tapoihin ja laittomaan maahanmuuttoon. Lisäksi on voitu ennakoida Ukrainan sodan pakolaisiin kohdistuvia mahdollisia hyväksikäyttötapauksia, kerätä vihjetietoja ja luoda niistä tilannekuvaa. Analyysitoiminnan kehittäminen näyttäytyy hiljalleen myös kansallisissa valvonnissa. Kun on taho, joka niitä koordinoi ja kehittää, on valvontoja kyetty ylipäätään järjestämään.

Näillä perusteilla valtakunnallinen ihmiskauppatutkintaryhmä on turvattava pysyvästi.

TYÖPERÄINEN MAAHANMUUTTO

Se millaista maahanmuuttoa Suomi tavoittelee, on poliittisesti ratkaistava kysymys. Ihmiskaupan ehkäisyn näkökulmasta tulisi kiinnittää kuitenkin enemmän huomiota siihen, että esimerkiksi ilman kielitaitoa ja digitaitoja tai niiden hankkimiskykyä olevat ihmiset ovat alttiita hyväksikäytölle.

Kotoutuminen tulee nivoa kiinteäksi osaksi maahanmuuton edistämistoimia. Nykyisen kotoutumisjärjestelmän puute on, että vain humanitaarista suojelua saaneet ovat konkreettisten kotoutumistoimien piirissä. Työperäiset maahanmuuttajat kotouttaa pitkälti työnantaja. Erityisen haastava asetelma on sellaisissa tilanteissa, joissa työnantaja osoittautuu hyväksikäyttäjäksi.

Realistinen tavoite ei todennäköisesti ole esimerkiksi yksilöllisen kotoutumissuunnitelman valmistelemine kaikille. Sen sijaan on arvioitava, miten työn perässä maahan saapuvien asettautumista ja kotoutumista voidaan nykyistä paremmin tukea esim. kielikoulutuksen ja yhteiskunnallisen orientaatiokoulutuksen vahvistamiseksi. Keskeistä niin yksilön kuin vanhenevan Suomenkin kannalta on myös ottaa huomioon se, että työntekijöiden mukana maahan saapuvien perheiden ja alaikäisten lasten määrä tulee todennäköisesti kasvaamaan, ja tämä tulee tarkoittamaan tarvittavien toimenpiteiden arviointia mm. sosiaali- ja terveydenhuollossa ja opetuksen järjestämisessä.

HARMAA TALOUS

On estettävä se, että Suomeen muodostuu rinnakkaiset työmarkkinat laillisille työmarkkinoille. Nyt kun ilmiö ei ole vielä juurtunut Suomeen vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi joihinkin Etelä-Euroopan maihin, siihen voidaan vielä puuttua. Jälkikäteen tämä olisi huomattavasti paljon vaikeampaa. Siksi on ratkaisevaa, että

puutumme asiaan poikkihallinnollisesti tulevalla hallituskaudella. Tarvitaan laaja työperäisen hyväksikäytön vastainen toimenpideohjelma osana työvoiman maahanmuuton edistämistoimia siten kuin valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksytyssä työperäisen hyväksikäytön vastaisessa strategiassa linjataan.

Ihmiskauppa on luonteeltaan talousrikollisuutta. Tiukan talouspolitiikan uskottavuuden kannalta on varmistettava, ettei verotulojen menetetyä tai julkisia varoja valu esimerkiksi hankintojen kautta ihmiskauppaan. Rehellisten yrittäjien kilpailumahdollisuudet olennaisesti heikkenevät tilanteessa, jossa voitto tehdään kynnyksärahoilla, maksamattomilla veroilla tai työnantajavelvoitteilla. Ihmiskauppa ja työperäinen hyväksikäyttö aiheuttavat markkinahäiriöitä, vääristävät kilpailua ja vaikeuttavat rehellisten yrittäjien pärjäämistä markkinoilla.

IHMISKAUPAN EHKÄISEMINEN

Ihmiskaupan ehkäisemiseen ja rikosentorjuntaan on panostettava entistä enemmän, jotta ongelmat eivät nykyisessä määrin valuisi jo valmiiksi kuormittuneelle poliisille ja oikeuslaitokselle. Työperäisen hyväksikäytön, ihmiskaupan, talousrikosten ja muiden väärinkäytösten jälkikäteinen selvittäminen ja tutkiminen on kallista ja aikaa vievää. Siksi on ehkäistävä ihmiskaupaa ja työvoiman hyväksikäyttöä jo ennakkollisesti.

Ihmiskauppa on todennäköisesti tulevaisuudessa yhä vakavampi ja laajempi yhteiskunnallinen ongelma. Ihmiskaupan pitkäjänteiseksi ehkäisemiseksi ja torjumiseksi tarvitaan hallinnonrajojen siilot ylittävää, kokonaisvaltaista strategista otetta. Siksi esitämme, että hallituskaudella valmistellaan uusi poikkihallinnollinen ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma ja tämän lisäksi laaja erityisesti työperäiseen hyväksikäyttöön keskittyvä toimenpideohjelma osana työvoiman maahanmuuton edistämistoimia.

Eryistä huomiota tulee myös kiinnittää viranomaisten väliseen tietojenvaihtoon, jotta vakavien rikosten torjunta tehostuu. Tästä syystä tulee kartoittaa ongelmat viranomaisten välisessä tietojen luovuttamisessa (erityisesti oma-aloitteinen tietojen luovuttaminen). Lisäksi tulisi selvittää, miten voidaan edelleen tehostaa analyysitoimintaa riskiperusteisen kohdevalvonnan toteuttamiseksi ja näin ollen paljastaa ja ehkäistä vakavaa rikollisuutta.

On ensiarvoisen tärkeää huolehtia siitä, että Suomi ei näyttäytyisi ihmiskaupan kohteena houkuttelevana maana. Näyttäydymme tällä hetkellä myös muille Pohjoismaille edelläkävijöinä ihmiskaupan vastaisessa työssä, koska olemme panostaneet määrätietoisesti kiinnijäämisriskiä lisääviin toimiin, rikosvastuun toteutumiseen, ihmiskaupan ja hyväksikäytön ilmituloon ja uhrien aseman parantamiseen. Työtä riittää kuitenkin edelleen tehtäväksi.

IHMISKAUPAN UHRIEN AUTTAMISJÄRJESTELMÄ

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmällä on keskeinen tehtävä paitsi uhrin oikeuksien turvaamisessa myös ihmiskaupan ilmitulon, rikosvastuun toteutumisen ja tehokkaan rikosentorjunnan turvaamisessa. Suurin osa auttamisjärjestelmään otetuista ihmiskaupan uhreista tekee rikosilmoituksen Suomessa tapahtuneesta hyväksikäytöstä asiakkuuden aikana. Tämä eroaa merkittävästi niistä uhreista, jotka ovat esimerkiksi pelkkien järjestöpalveluiden piirissä. Uhri on myös todennäköisemmin halukas ilmoittamaan rikoksesta, mikäli hän saa asiantuntevaa tukea rikosprosessin ajan. Tuki myös sujuvoittaa rikosprosessia.

Auttamisjärjestelmälle kertyy ihmiskaupasta sellaista valtakunnallista tietoa, joka täydentää poliisin tilannekuvaa. Lisäksi auttamisjärjestelmään tulee anonyymeja yhteydenottoja mahdollisesta ihmiskaupparikollisuudesta tai lähirikoksista, joita se välittää vihjetietona poliisille ja AVI:n työsuojelulle.

Auttamisjärjestelmään asiakkaina voi olla sekä Suomen että ulkomaan kansalaisia, ja ihmiskauppa on voinut tapahtua joko Suomessa tai ulkomailla. Suomen kansalaiset ovat auttamisjärjestelmän asiakkuuksissa viidenneksi yleisin ryhmä. Alaikäisten asiakkaiden määrä on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Useat selvitykset tuovat esiin sen, että lapsiin kohdistuvaa ihmiskauppaa tunnistetaan kuitenkin edelleen heikosti. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän osaamista ja asiantuntemusta tulisi laajemmin hyödyntää ihmiskaupan lapsiuhrien tunnistamisessa ja tavoittamisessa sekä lasten ja nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten tukemisessa, ml. koulutus.

Ihmiskaupan uhriksi tunnistetun henkilön erityisasema ja auttamisjärjestelmän tehtävät perustuvat Suomea velvoittavaan kansainväliseen sääntelyyn ja kansalliseen lainsäädäntöön. Suomi on kansainvälisesti sitoutunut tarjoamaan ja järjestämään riittäviä ja sopivia palveluja henkilölle, joka on joutunut ihmiskaupan uhriksi. Tämän julkisen vallan veloitteen toimeenpanemiseksi kansalliseen lainsäädäntöön on lisätty ihmiskaupan uhrin auttamista koskevat säännökset ja tarkennettu auttamisjärjestelmän tehtäviä korostaen myös auttamisjärjestelmää asiantuntijaviranomaisena ihmiskaupan vastaisessa työssä. Lisäksi parhaillaan neuvoteltavana oleva ihmiskauppaa koskeva direktiiviehdotus näyttäisi ohjaavaan keskitetyn kansallisen järjestelmän suuntaan ainakin kansainväliset rajat ylittävissä tapauksissa.

KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA & PAKKOAVIOLIITOT

Avioliittoon pakottaminen on ilmiö, joka on muuta ihmiskauppaa vielä enemmänkin piilossa suomalaisessa yhteiskunnassa. Voimassa olevan lainsäädännön täsmentäminen on todennäköisesti tarpeen.